

Asia: VN/2287/2020

Lausuntopyyntö työryhmän ehdotuksesta arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi

Työryhmän ehdotus Kohti kestäväää arkkitehtuuria

Yleisiä kommentteja työryhmän ehdotuksesta

Uudenmaan liitto katsoo, että arkkitehtuuripoliittisen ohjelman päivittämisen tarve on ilmeinen ja ajankohtainen viime vuosikymmeninä tapahtuneiden merkittävien globaalien ja kansallisten muutoksien ja ilmiöiden vaikutusten vuoksi. Muutoksista haasteellisin on ilmastonmuutos, sen hillintä ja siihen sopeutuminen. Apoli2020-ehdotuksessa on lueteltu kattavasti myös muut keskeiset ja merkittävimmät ajan muutostekijät, joihin kestäväällä arkkitehtuurilla katsotaan voitavan vaikuttaa ja myös osittain luoda ratkaisuja. Ohjelman päivitys on myös hyvä muistutus hyvän ja laadukkaan elinympäristön merkityksestä koko yhteiskunnalle niin ekologisessa, sosiaalisessa, taloudellisessa kuin kulttuurisessakin mielessä.

Ehdotus on valmistelu yhteistyössä opetus- ja kulttuuri- sekä ympäristöministeriöissä keskeisten asiantuntijatahojen kanssa. Työhön on liittynyt laaja vuorovaikutus, jolloin osallisilla on ollut hyvä mahdollisuus kertoa mielipiteitään ohjelmasta. Ohjelmaehdotus näyttää suuntaviivoja kaikille arkkitehtuurin ja rakennetun ympäristön toimijoille. Ohjelmassa tuodaan esille laaja ja monipuolinen toimijoiden kenttä rakennetun ympäristön suunnittelussa ja yhä vaikeampien haasteiden ratkaisemisessa. Huolellisen suunnittelun merkitys yhä moninaistuvassa ja kompleksisemmässä rakennetussa ympäristössä kasvaa. Tarvitaan paitsi laadukasta ja paikkaan sidottua suunnittelua myös arviointia kestävimmistä ratkaisuista tapauskohtaisesti.

Ehdotuksessa korostetaan, että tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamiseen tarvitaan arkkitehtuurin yhteiskunnallisen roolin kirkastamista sekä yhä vahvempaa ja sujuvampaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä suunnittelusta toteutukseen.

Apoli-ehdotuksen jatkovalmistelussa onkin tärkeää selkeyttää ohjelmassa esitettyjen toimenpiteiden toteuttajia ja tehtäviä. Ohjelmassa esitettyihin toimenpiteiden koordinointiin ja resurssien riittävyteen ja kohdentamiseen on hyvä jatkotyössä laatia toimenpidesuunnitelma, jotta toimenpiteiden toteuttaminen voidaan priorisoida tai vaiheistaa sekä määrittää tarkemmin yhteistyö ja tehtävät eri tahojen välillä.

Luku I Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus

Luvun II visio ja tavoitteet ovat kannatettavia. Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja siihen sopeutuminen on ollut myös tiiviissä yhteistyössä ympäristöviranomaisten ja –tutkimuslaitosten kanssa toimivien maakuntienliittojen toiminnan keskiössä viime vuodet.

Uudenmaan liitto on laatinut Hiilineutraali Uusimaa 2035 -tiekartan vuonna 2020. Yhtenä kuudesta tiekartan painopistealueesta on ilmastoviisas maankäyttö ja rakentaminen. Jatkotyössä suunnitellaan keskeisten tahojen kanssa toimenpiteitä hiilineutraalitavoitteisiin pääsemiseksi. Ilmastotiekartta nostaa myös esiin omana painopisteenään hiilensidonnallisuuden vahvistamisen ja päästöjen kompensoinnin.

Aluesuunnittelun merkitystä voisi korostaa rakennetun- ja luonnonympäristön välisen tasapainon hakemisessa: Suomen hiilinielut ovat luonnonmetsissä eikä niitä voi korvata viherrakenteilla. Myös ekologinen monimuotoisuus toteutuu paremmin luonnonalueilla. Vaikka kaupunkien viherryttäminen ja lähiruuan tuotanto kaupungeissa ovat kiinnostavia ja kannatettavia konsepteja, ne eivät tule ratkaisemaan kappaleessa käsiteltyjä globaaleja haasteita. Esimerkiksi rakennuksiin integroitaviin viheraiheisiin liittyy merkittäviä hoidollisia ja rakenteiden huollettavuuteen ja uusimissykliin liittyviä haasteita, joita tosin ratkotaan useissa tutkimus- ja kehityshankkeissa. Viherkattojen tuottamat ekosysteemipalvelut (laajuus, monipuolisuus ja toimivuus) riippuvat puolestaan mm. maakerroksen paksuudesta ja sen ylläpitämästä kasvillisuudesta. On siis ennen kaikkea pyrittävä luonnonympäristöä säästävään rakentamiseen, ehkäistävä metsäkatoa, säilytettävä ekologisia yhteyksiä ja huolehdittava tuottavien maatalousalueiden säilymisestä.

Yhdessä kuntien kanssa toimien maakuntien liitoilla on valmius osallistua ilmasto- ja biodiversiteettitietoisuuden maankäytön, vähähiilisyden ja kiertotalouden kytkemiseen niin lähiympäristön suunnitteluun kuin toimenpiteiden toteuttamiseen. Maakuntaohjelmatyössä on varauduttava huomioimaan kehitys. Esimerkiksi energiaratkaisujen kehitysvaihtoehdot ja niiden vaikutukset rakentamiselle ja alueiden kehittämiseksi ovat jo nähtävissä.

Kiertotalous vaatii kokonaisvaltaista muutosta ajattelu- ja toimintatapoihin, mutta tuo niin talouteen kuin isojen ympäristöhaasteiden ratkaisemiseen uusia mahdollisuuksia. Kiertotalous tunnustetaan jo nykyisessä Uusimaa-ohjelmassa merkittävänä kehittämisteemana, mutta sen mukanaan tuomaan kehitykseen on varauduttava myös tulevassa maakuntaohjelmatyössä kaikilla alueilla. Rakentaminen on keskeinen sektori sekä ilmastotavoitteiden että kiertotalouden toteutumisen kannalta. Aiemmissä tutkimuksissa keskeisiksi tunnistettuja kiertotaloustoimenpiteitä ilmasto- ja ympäristövaikutusten pienentämiseksi rakennussektorilla ovat rakennusten käyttöiän pidentäminen, muuntojoustavuuden lisääminen, sekundääristen raaka-aineiden hyödyntäminen, rakennusjätteen pienentäminen ja purkujätteen parempi hyödyntäminen sekä jakamistalouden ratkaisut (Material Economics, 2018).

Suomessa on tehty jo paljon tutkimuksia ja selvityksiä rakennetun ympäristön ilmasto- ja kiertotaloustoimenpiteistä. Näitä löytyy esimerkiksi sekä Green Building Council Suomen että ympäristöministeriön sivuilta. Lisäksi muun muassa Helsingin kaupunki on tehnyt kunnianhimoisen kierto- ja jakamistalouden tiekartan, jossa on konkreettisia toimenpiteitä myös rakennetun ympäristön osalta. Olisi tärkeää hyödyntää näitä olemassa olevia materiaaleja ja miettiä, mikä on arkkitehtuurin rooli tavoitteiden saavuttamisessa.

Luku II Yhdenvertaisuus ja osallisuus

Toimenpide A. Osallisuuden lisääminen ja eriarvoisuuden estäminen otetaan alueiden suunnittelun lähtökohdaksi

Uudenmaan liitto näkee tämän toimenpiteen erittäin tärkeänä. Uudenmaan liitolla on valmius ja tarve olla toteuttamassa toimenpidettä, jossa tavoitteena on aidon moniarvoisuuden edistäminen. Uudenmaan liitto kehittää jatkuvasti toiminnassaan osallisuutta ja vuorovaikutusta. Uudenmaan liitto katsoo, että tulevaisuudessa vaaditaan yhä enemmän tietoa ja tutkimusta rakennetun ympäristön kokemisesta eri väestöryhmissä sekä maakunnan kasvavan monikulttuurisen väestön huomioonottamista ja osallistamista suunnitteluprosesseissa eriarvoisuuden estämiseksi.

Suunnittelukulttuurin avoimuus ja vuorovaikutteisuus sekä fyysisten esteiden poistaminen ovat tärkeitä asioita. Tavoitetta tulee täydentää: Asuinalueiden eriytymistä torjutaan kaavoittamalla, suunnittelemalla ja toteuttamalla laadukkaita tiloja ja palveluja kaikille sekä lisäämällä monikäyttöisiä ja -arvoisia kohtaamisympäristöjä. Tavoitetilan lopussa ”Jokaisella on yhdenvertainen mahdollisuus elää hyvinvointia ja terveyttä edistävässä ympäristössä” on hyvä mainita liitos Euroopan Unionin Uusi Bauhaus -aloitteeseen.

Ehdotamme toimenpiteisiin lisättäväksi olemassa olevan tiedon kokoamista, uuden tutkimuksen tukemista sekä näiden tulosten edistämistä rakennetun ympäristön positiivisten vaikutusten vahvistamiseksi ihmisen fyysiseen, psyykkiseen ja emotionaaliseen terveyteen.

Maakuntien liitoilla on jo valmiiksi toimivat yhteydet jäsenkuntiin sekä sidosryhmiin, joten liitot voivat hyvin toimia eri hankkeiden koordinoijina ja verkostoitumisen edistäjinä. Maakuntien liitoilla on valmiutta osallistua ja tukea toiminnassaan rakennetun ympäristön hyvinvointi- ja terveysvaikutusten ymmärryksen vahvistamiseen jäsenkuntiansa kanssa. Toimenpiteissä arkkitehtuuri, laadukas kaavoitus, maisema-arkkitehtuuri ja rakennusperintö tulee kytkeä alueiden kehittämiseen.

Luku III Talous ja kansainvälisyys

Luvussa tuodaan esille käsite arkkitehtuurimatkailu, joka on osa kulttuurimatkailun kokonaisuutta. Arkkitehtuurimatkailun tuotteistus, markkinointi ja digialustat onkin sidottava osaksi laajempaa kulttuurimatkailun/matkailun kehittämistä, jolloin voidaan saavuttaa parempia tuloksia. On ensiarvoisen tärkeää, että ohjelmaan kirjatut toimenpiteet toteutetaan tiiviissä yhteistyössä alan toimijoiden kanssa. Toimenpiteiden toteuttamiseksi tulee ensimmäiseksi päättää alueellisesta koordinaatiosta ts. mikä taho on valmis ottamaan alueellisen kulttuurimatkailun kehittämisen toimenpiteen vetovastuun sekä miten rahoitus järjestetään. On myös hyvä ottaa huomioon toimenpiteiden toteuttajissa se, ettei Visit Finlandille kuulu kotimaan matkailun edistäminen.

Tavoitetilaksi kerrotaan mm., että arkkitehtuuri, suunnittelu ja muotoilu sekä alueiden ja kaupunkien houkuttelevuus kansainvälisessä vertailussa ymmärretään taloudellisina tekijöinä ja investointeina. Tavoitetila-kappaleeseen tulee lisätä, että suomalaisten toimijoiden aktiivisuutta muualla Euroopassa vastuullisen ja laadukkaan rakennetun ympäristön toimialan kehittämisessä tulee parantaa ja lisätä. Maakuntien liitot koordinoivat useita EU-rahoitusmekanismeja. Uudenmaan liitto on esimerkiksi koordinoanut rahoitusta rakennetun ympäristön digitaalisen kehityksen hankkeisiin.

Luku IV Merkitys ja identiteetti

Toimenpide ”Arkkitehtuurin ja kulttuuriympäristön vaikutusta paikallisen identiteetin vahvistumiselle tuetaan lisäämällä kuntien, yritysten, muiden yhteisöjen ja asukkaiden ymmärrystä paikallisidentiteetin ja kulttuuriympäristön merkityksestä sekä vahvistamalla eri-ikäisten ja -taustaisten ihmisten ympäristönlukutaitoa ja mahdollisuuksia vaikuttaa omaan ympäristöönsä.” Uudenmaan liitto näkee tämän toimenpiteen erittäin tärkeänä. Uudenmaan liitolla on valmius ja tarve olla toteuttamassa toimenpidettä maakunnan suunnittelussa ja kehittämisessä. Uudenmaan liitolla on toimenpiteen tukena vahva viestinnän osaaminen ja kanavat.

Tässä luvussa olisi myös hyvä tuoda esille kansallisten tavoitteiden yhteydet Euroopan unionin ”Uusi Bauhaus” -aloitteeseen, jonka asettamat eettiset, esteettiset ja käytännölliset tavoitteet on syytä huomioida myös Suomessa.

Toimenpiteen: ”Arkkitehtuurin ja kulttuuriympäristön arvostusta kasvatetaan” tulee olla yksi priorisoitavista asioista ohjelmassa. Myös maakuntien liitoilla voi olla tässä toimenpiteessä tärkeä rooli, koska asian voi nostaa tärkeäksi tavoitteeksi maakuntaohjelmassa, mikä tukee toimenpiteen edistämistä mm. kuntatasolla.

Luku V Koulutus ja tutkimus

Kestävä suunnittelu ja rakentaminen on arkkitehtuuri- ja rakennusalan koulutuksen keskeinen lähtökohta ja sisäistetty periaate. Rakentamisen ja maankäytön vähähiilisyysvaatimusten toteuttamiseen sekä ilmastonmuutokseen sopeutumiseen tarvitaan toimialalla uudenlaista osaamista. Tämä on tärkeää ja se on otettu huomioon tässä luvussa. Toimenpiteisiin on hyvä lisätä, että jotta lapset voivat tutustua ja oppia jo varhaisessa vaiheessa lähiympäristönsä hahmottamisesta, tunnistamisesta ja merkityksistä, olisi tärkeää saada niistä selkeämpi tavoite ja linjaus jo ala-asteen opetussuunnitelmiin.

Toimenpiteisiin C: huolehditaan arkkitehtuurin ja rakennusalan osaamisen laadusta ja mitoittamisesta tulevaisuuden tarpeita vastaaviksi ehdotetaan lisättäväksi: parannetaan koulutuksen suhdetta käytännön työelämään lisäämällä korkeakoulujen yhteistyötä rakennusalan yritysten kanssa.

Salmi Petra

Uudenmaan liitto - kaavoituspäällikkö Ilona Mansikka, va aluesuunnittelun vastuualueen johtaja Paula Autioniemi